

Streszczenie

Problemy słotwórcze dotyczące rzeczowników i przymiotników na podstawie materiału z internetowych poradni językowych

Celem niniejszej rozprawy jest rozpoznanie oraz scharakteryzowanie problemów słotwórczych, które stanowiły przedmiot refleksji poprawnościowej w internetowych poradniach językowych w latach 2001-2017. Materiał wyekscerpowano z archiwów 12 internetowych poradni językowych (Poradnia Językowa PWN, Portal Informacji Kulturalnej województwa świętokrzyskiego, poradnie: Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Portalu Informacji Kulturalnej województwa świętokrzyskiego, Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Chełmie, Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Elblągu, Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Gorzowie Wielkopolskim, Uniwersytetu w Białymstoku, Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, Uniwersytetu Łódzkim, Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Uniwersytetu Zielonogórskiego). Każda porada ma budowę dwudzielną: składa się z pytania (którego autorem jest korespondent) oraz odpowiedzi (udzielonej przez przedstawiciela poradni, zwykle językoznawcę, rzadziej studenta lub doktoranta). Dzięki temu możliwe było zarówno przeanalizowanie przejawów świadomości językowej (słotwórczej) użytkowników współczesnej polszczyzny czynnie korzystających z internetowego poradnictwa językowego oraz rozpoznanie ich najczęstszych problemów słotwórczych, jak i zidentyfikowanie kryteriów poprawnościowych branych pod uwagę przez doradców językowych, czyli autorów odpowiedzi. Analizowany materiał obejmuje 939 porad, w których rozważano poprawność 811 rzeczowników i 611 przymiotników podzielnych słotwórczo.

W początkowych rozdziałach podano najważniejsze informacje na temat internetowego poradnictwa językowego w Polsce, zaprezentowano stan badań nad tą formą działalności kulturalnojęzykowej oraz nad poprawnością słotwórczą, a także sprecyzowano podstawy teoretyczno-materiałowe pracy.

Następnie scharakteryzowano części składowe internetowej porady językowej: pytanie i odpowiedź. Wyróżniono 5 rodzajów pytań z zakresu słotwórstwa kierowanych do internetowych poradni językowych. W kolejności od najczęściej do najrzadziej występujących są to: pytania o poprawność wskazanej formy derywatu, prośby o wskazanie poprawnej formy z kilku potencjalnych, pytania ogólne (o reguły, tendencje), prośby o utworzenie derywatu oraz pytania o budowę słotwórczą danej formacji. Omówiono każdy z typów pytań, a także te elementy składowe listów do poradni językowych, które mają

szczególne znaczenie w wypadkach problemów słowotwórczych (derywat, jego parafraza lub definicja oraz informacje o autorach pytań i ich świadomości językowej).

Odpowiedzi scharakteryzowano pod kątem długości, języka, jakim posługiwali się ich autorzy, oraz najczęściej przywoływanych źródeł (z dominującą rolą słowników). Zaobserwowano, że doradcy językowi wskazywali przede wszystkim na takie tendencje rozwojowe w obrębie polskiego słowotwórstwa, jak tendencja do skrótu oraz internacjonalizacja współczesnej polszczyzny. Na podstawie odpowiedzi udzielonych przez przedstawicieli poradni nie można ustalić uniwersalnej hierarchii kryteriów do zastosowania podczas orzekania o poprawności wszystkich derywatów. Najczęściej powoływano się na kryterium uzualne, systemowe oraz estetyczne.

W części szczegółowej zawarto charakterystykę problemów słowotwórczych związanych odpowiednio z derywatami rzeczownikowymi i przymiotnikowymi. Przedstawiono ogólną charakterystykę derywatów stanowiących przedmiot refleksji poprawnościowej, które następnie podzielono na derywaty proste oraz złożenia. Derywaty proste podzielono według funkcji formantu (transpozycja, modyfikacja, mutacja), a następnie – na kategorie słowotwórcze. Dalszy podział zależał od tego, jakie derywaty i towarzyszące im trudności poprawnościowe były najbardziej charakterystyczne dla danej kategorii, co umożliwiło wyciągnięcie wniosków na temat powtarzających się problemów słowotwórczych zgłaszanych do poradni. Zidentyfikowano kategorie najczęściej sprawiające trudności korespondentom: (1) w obrębie rzeczowników odrzeczownikowych: nazwy feminatywne, nazwy mieszkańców, nazwy osób pozostających w relacji pokrewieństwa; (2) w obrębie rzeczowników odczasownikowych: nazwy czynności, procesów i stanów; (3) w obrębie rzeczowników odprzymiotnikowych: nomina essendi; (4) w obrębie przymiotników: odrzeczownikowe przymiotniki relacyjne, przede wszystkim derywaty od nazw miejscowych. Licznie zgłaszano też trudności poprawnościowe dotyczące złożzeń, w tym z dezintegracją podstawy. Problemy korespondentów wraz z odpowiedziami doradców językowych omówiono szczegółowo w szerszym kontekście językoznawczym.

Zaobserwowano antropocentryczny charakter derywatów omawianych w internetowych poradach językowych. Większość jednostek stanowią nazwy osób, licznie reprezentowane są też nazwy czynności wykonywanych przez ludzi, a także nazwy wytworów działalności człowieka.

Na końcu rozprawy zamieszczono podsumowanie porządkujące najważniejsze wnioski wypływające z analizy.